

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm 2021-10-26

Yttrande över promemorian Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare

Dnr U2021/03373

NTA Skolutveckling ekonomisk förening (NTA) önskar lämna följande yttrande gällande promemorian Professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare.

NTA anser att det finns skäl att inrätta ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare för att stärka skolprofessionerna, höja kvaliteten på utbildningen och öka skolprofessionernas attraktionskraft. För att detta ska vara möjligt är det viktigt att åtgärder som genomförs både långsiktigt och på ett hållbart vis skapar förutsättningar för undervisning på vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet. På så vis kommer svensk förskola och skola i högre grad än i dag kunna utbilda elever som möter framtiden med de kunskaper och förmågor som kommer att krävas för att kunna leva och verka i samhället. Utifrån detta väljer NTA att kommentera de delar där vi ser brister, i de förslag som presenteras i promemorian.

Inledningsvis vill NTA kommentera och betona vikten av att programmet framöver kan både komma att utvecklas och utvidgas. Vi vill hävda att det är en ofrånkomlig nödvändighet för att programmet ska fylla sitt syfte. Vi vill redan nu peka på att programmet från start behöver kompletteras med att tillvarata befintliga aktörers insatser, där utvärdering visar att dessa redan idag gör skillnad för professionsutvecklingen. Detta kommenteras vidare under 6.2 och 9.4.

Som en förklaring till detta beskriver vi här vår egen verksamhet som ett exempel på att det finns olika aktörer som skulle kunna bidra positivt till utbudet i professionsprogrammet redan från start. NTA Skolutveckling är ett skolutvecklingsprogram i naturvetenskap, teknik och matematik som under nära 25 års tid har byggt upp en verksamhet i stora delar av landet. NTA startade som ett projekt 1997 i samverkan mellan Linköpings kommun, Kungl. Vetenskapsakademien (KVA) och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) och drivs i dag som en ekonomisk förening. Akademierna finns representerade i föreningens styrelse och utser ledamöter till det vetenskapliga råd som bland annat granskar NTA Skolutvecklings nyproducerade och reviderade teman- och på så vis fortsätter akademiernas engagemang.

I dag är knappt hälften av landets kommuner (137) samt ett flertal enskilda skolhuvudmän (38) medlemmar i föreningen. Förutom att tillhandahålla och organisera ett värdefullt nätverk för medlemmarna producerar föreningen vetenskapligt granskade teman till barn och elever i förskola, förskoleklass och grundskola. **Varje tema innehåller en utbildning för lärare, en lärarhandledning och material för ett frågebaserat, laborativt arbetssätt.** I NTA-programmet ingår även ytterligare kompetensutveckling i form av bland annat tematräffar, fördjupningsutbildningar samt utbildning för

samordnare och utbildare. Konceptet bygger på att förskollärare lär förskollärare och lärare lär lärare samt att föreningen samverkar med högre utbildning när det gäller fördjupad kompetensutveckling. Mellan 2001 och 2020 har nära 700 temautbildare utbildats för förskolans och grundskolans teman. Hälften av dem var fortfarande aktiva höstterminen 2020. Sammanlagt arbetar drygt 12 000 lärare/förskollärare, barnskötare och annan personal med NTA varje år och cirka 225 000 barn och elever. Vidare ingår även utvärdering av elevers lärande i NTA-programmet där bland annat en studie vid Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Uppsala universitet visar att NTA:s koncept har positiva effekter på elevers skolresultat.¹

Avsnitt 6.1 Staten ska ta ett tydligare ansvar för rektorers, lärares och förskollärares professionsutveckling

NTA tillstyrker förslaget om att det ska slås fast i skollagen att det inom skolväsendet ska finnas ett nationellt professionsprogram. NTA välkomnar förslaget om att programmet ska innehålla en nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare, men är tveksamma till att professionsprogrammet ska innehålla ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och legitimerade förskollärare med två meriteringsnivåer.

Vi håller med om att det är av stor vikt att förskollärares och lärares möjligheter till kompetensutveckling ska vara likvärdig för att elevers utbildning ska vara likvärdig och av hög kvalitet. Det är också av stor vikt att förskollärares och lärares kompetensutveckling sker kontinuerligt och är relevant för yrket. I det sammanhanget spelar resultatet från TALIS 2018 – The Teaching and Learning International survey stor roll, där det visar sig att ”svenska lärare tyckte att den kompetensutveckling som var mest givande var sådan som byggde vidare på deras tidigare kunskaper samt gav dem möjlighet att förnya sin undervisning” (sidan 20 i promemorian).

Av promemorian framgår det vidare på sidan 45 att det under en rektors, lärares eller förskollärares yrkesliv sker förändringar i styrdokumentet och samhället samt att skolforskningen fortlöpande producerar nya resultat. Detta innebär att det är av stor vikt att de olika målgrupperna får möjlighet till kontinuerlig kompetensutveckling för att hantera förändringarna och nya forskningsrön. Dock framgår det vidare av promemorian att: ”Lärare upplever i dag flera olika problem med den kompetensutveckling de ges tillfälle att delta i, t.ex. finns det erfarna lärare som inte upplever den kompetensutveckling som de har blivit erbjudna som relevant.” (s. 45). NTA instämmer i att det bör finnas kompetensutvecklingsinsatser som möter dessa utmaningar. Vi vill i sammanhanget nämna att Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)² i en studie visar att den utbildning som NTA skolutveckling bedriver är av så hög kvalitet att den kan kompensera för brist på formella ämneskunskaper (s. 40). Forskarna förklarar resultatet med NTA:s mycket utförliga lärarhandledningar och den fortlöpande vidareutbildningen som erbjuds inom programmet.

För att skapa långsiktiga och hållbara strukturer för kontinuerlig kompetensutveckling vill vi påtala vikten av att det finns personer med ett dedikerat ansvar för de enskilda förskolornas och skolornas kunskapsuppbyggnad. Det kan inte vara den enskilda förskollärares eller lärarens behov och önskemål som är utgångspunkten för val av kompetensutvecklingsinsatser. Det bör i stället vara den totala kompetensbilden på den enskilda förskolan eller skolan som avgör vilka kompetensutvecklingsinsatser som ska prioriteras. Detta innebär i praktiken att det behöver finnas system för att dokumentera, och utifrån detta prioritera, kompetensutvecklingsinsatser. Detta för att

¹ https://ntaskolutveckling.nu/wp-content/uploads/2020/10/Rapport_NTA_ak6_IFAU_UU_2020.pdf

² https://ntaskolutveckling.nu/wp-content/uploads/2020/10/Rapport_NTA_ak6_IFAU_UU_2020.pdf

säkerställa att de enskilda förskole- och skolenheterna har erforderlig kompetens för att garantera kvaliteten på undervisningen i alla kunskapsområden och ämnen.

När det gäller vår tveksamhet till att professionsprogrammet ska innehålla ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och legitimerade förskollärare med två meriteringsnivåer återkommer vi till frågan under punkt 6.3.

Avsnitt 6.2 Den nationella strukturen för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften

NTA tillstyrker förslaget att en nationell struktur för kompetensutveckling ska innehålla olika insatser med olika syften.

När det gäller att insatserna ska bestå av såväl ett nytt kompetensutvecklingsutbud som insatser som redan erbjuds är det av **stor vikt att de insatser som redan erbjuds inte begränsas till Skolverkets nationella skolutvecklingsprogram**. Det finns olika nationella aktörer som har mångårig erfarenhet av att erbjuda ämnesdidaktiska kompetensutvecklingsinsatser som utgör ett stöd för att planera, genomföra och utvärdera undervisning av hög kvalitet. NTA Skolutveckling är en av dessa aktörer. Närmare hälften (137) av landets kommuner och ett flertal enskilda skolhuvudmän (38) är medlemmar i föreningen som har dokumenterat goda erfarenheter av kontinuerlig och systematisk kompetensutveckling. IFAU visar i sin rapport³ att elever som undervisas enligt NTA:s koncept i genomsnitt får högre meritpoäng i årskurs 6 i ämnena biologi, fysik, kemi, teknik och matematik än andra elever. Detta motiverar att i någon form inkludera NTA i ett nationellt professionsprogram. Föreningen har under många år systematiskt byggt upp ett skolutvecklingsprogram som bland annat innehåller vetenskapligt granskade teman, utbildare och ett system för kontinuerlig kompetensutveckling. NTA vill därför bidra med all erfarenhet och kompetens som finns för att Sveriges rektorer, lärare och förskollärare i än högre utsträckning ska kunna utvecklas i sina professioner och även utveckla utbildningen i en riktning som höjer kvaliteten på undervisningen.

För att säkerställa att insatserna inom NTA:s skolutvecklingsprogram är relevanta och svarar mot professionens behov utvecklas dessa i samverkan med aktiva förskollärare och lärare samt forskare. Vidare ansvarar ett vetenskapligt råd, med ledamöter utsedda av Kungl. Vetenskapsakademien och Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien, för att det är hög vetenskaplig kvalitet i föreningens produkter och tjänster. I sammanhanget kan också nämnas att den kontinuerliga fortbildning som NTA Skolutveckling erbjuder innefattar ett språkutvecklande arbetssätt. En utgångspunkt i revidering av befintliga teman och utveckling av nya teman är kopplingen mellan ämnesinnehållet (naturvetenskap, teknik och matematik) och språk.

I promemorian ges exempel på insatser som med fördel kan ingå i den nationella strukturen för kompetensutveckling. NTA vill återigen betona vikten av att tillvarata befintliga aktörers insatser redan från start i utbudet av kompetensutvecklingsinsatser. Ett sätt att säkerställa hög kvalitet på de insatser som erbjuds skulle kunna vara att erbjuda olika aktörer att på årlig basis ansöka om att få vara en del av utbudet. Genom att sätta upp kriterier väljs sedan aktörer ut för att få ingå i det utbud som professionen har att välja mellan.

³ https://ntaskolutveckling.nu/wp-content/uploads/2020/10/Rapport_NTA_ak6_IFAU_UU_2020.pdf

Avsnitt 6.3 Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer för legitimerade lärare respektive förskollärare

NTA är tveksamma till förslaget att Det nationella meriteringssystemet ska innehålla två meriteringsnivåer för legitimerade lärare respektive förskollärare.

Skälet till NTA:s tveksamhet är att det är svårt att utläsa ur promemorian hur de två meriteringsnivåerna skulle bidra till kontinuerlig kompetensutveckling. Det finns en risk att förskollärare och lärare som erhåller titeln meriterad inte forstätter att vidareutveckla sina kunskaper, då de inte finner några incitament för detta. De har fått en titel, som de får behålla, oavsett om de fortsätter att delta i kompetensutvecklingsinsatser eller inte. Inte heller för skolhuvudman finns tydliga incitament för att låta redan meriterade lärare delta i kompetensutveckling. Det är otydligt vad titeln fyller för funktion utifrån syftet med professionsprogrammet: stärka skolprofessionerna, höja kvaliteten på utbildningen och öka skolprofessionernas attraktionskraft – om det inte finns krav på att kompetensutvecklingen ska ske kontinuerligt under hela det yrkesverksamma livet.

Vi ställer oss också tveksamma till det första villkoret för meriteringsnivån: minst åtta års erfarenhet av undervisning i skolväsendet eller fyra års erfarenhet av undervisning i skolor med särskilt svåra förutsättningar. Här ser vi en risk för att det blir stor omsättning på lärare i skolor med särskilt svåra förutsättningar. Nyutexaminerade lärare kan lockas söka tjänster på dessa skolor för att på ett snabbare sätt nå meriteringsnivån meriterad. När de nått denna nivå finns en risk att de söker sig vidare till andra skolor, varpå skolorna med särskilt svåra förutsättningar i högre grad än andra skolor bemannas med lärare som har lite erfarenhet av undervisning, i kombination med hög personalomsättning.

NTA vill särskilt understryka vikten av att ett av kriterierna för att uppnå meriteringsnivån meriterad förskollärare eller lärare är undervisningsskicklighet av hög kvalitet. När det gäller villkoret att ha ansvarat för en särskilt kvalificerad arbetsuppgift är det viktigt att i definitionen av vad detta inrymmer säkerställa att det inte blir begränsat – det får ej heller vara öppet för olika tolkningar. Inom NTA finns en rad olika kvalificerade uppgifter/roller så som att vara samordnare i sin kommun/organisation, vara utvecklare (författa lärarhandledningar) vara utbildare (lärare utbildar lärare, förskollärare utbildar förskollärare) och så vidare. När det gäller utbildarna finns goda möjligheter att **dra nytta av NTA:s mångåriga arbete med att utbilda dessa**. För att kunna bli temautbildare inom NTA krävs att förskollärare/lärare:

- i förskolans teman, och i teman för förskoleklass, ska ha förskollärexamen alternativt lärarexamen med inriktning mot åk. 1–3.
- i grundskolans teman, ska ha lärarexamen inriktad lägst mot den åldersgrupp som temat är avsett för.
- i grundskolans teman, ska vara behöriga att undervisa i det eller de ämnen som är centrala i temat.
- ska ha gått NTA:s introduktionsutbildning.
- ska själv ha gått temautbildning i det tema som hen utbildar i.
- ska ha erfarenhet av att arbeta med temat i minst en barngrupp respektive elevgrupp.
- genomgår en utbildning för utbildare, inriktad på metodik och ämnesdidaktik.

I promemorian hänvisas till Utredningen om en bättre skola (SOU 2018:17) som lyfter fördelar med kollegial observation. Utredningen pekade på detta som ett effektivt sätt att synliggöra

undervisningens kvalitet och att utveckla undervisningen. En del i processen med att bli NTA-utbildare innebär att en samordnare observerar den blivande utbildaren som genomför utbildning med förskollärare/lärare. Återigen finns således möjlighet för staten att **dra nytta av NTA:s arbete, i det här fallet när det gäller kollegial observation.**

Avslutningsvis kan vi inte utläsa av promemorian huruvida det ska vara möjligt att tillgodoräkna sig tidigare kompetensutvecklingsinsatser och hur dessa i så fall ska redovisas och dokumenteras.

Avsnitt 6.5 Skolverket ska vara den myndighet som ansvarar för det nationella professionsprogrammet

NTA tillstyrker förslaget om att Skolverket ska vara den myndighet som har det övergripande ansvaret för det nationella professionsprogrammet. NTA ser även positivt på att samarbetet mellan Skolverket och lärosätena är viktigt när insatser inom programmet tas fram. Dock menar NTA att samarbetet med lärosätena inte räcker för att säkerställa att utbildningen utifrån insatserna även vilar på beprövad erfarenhet i enlighet med skollagen. Skolverket behöver även **samarbeta med professionen och de idag befintliga aktörer, såsom NTA, som tillvaratar professionens erfarenheter.** Professionen bör ha en central roll och utgöra ytterligare en viktig samarbetspartner för Skolverket i framtagandet av insatserna inom den nationella strukturen för kompetensutveckling. Professionens medverkan kan därför inte begränsas till enstaka representanter i Rådet för professioner i skolväsendet utan bör ha en central roll med reellt inflytande i framtagandet av insatserna.

Avsnitt 6.6 Ett råd för professioner i skolväsendet ska inrättas för att säkerställa professionernas inflytande

NTA tillstyrker förslaget om att det inom Skolverket ska finnas ett särskilt organ med rådgivande funktion, benämnt Rådet för professioner i skolväsendet. Det är positivt att en majoritet av rådets ledamöter är lärare. Till rådet föreslår NTA att det kopplas en referensgrupp, som rådet själva utser ledamöter till. Detta för att få in ytterligare perspektiv på professionsprogrammets innehåll och form. Exempel på aktörer till referensgruppen är nationella resurscentrum, NTA Skolutveckling, näringslivet och Svenska Science Centers.

Einar Fransson, ordförande NTA Skolutveckling ekonomisk förening